

Ruimte van het hart

dr. Jan Bor

Weten wie je bent en toch de vraag stellen: 'Wie ben ik?' "Het antwoord zit niet in een woord of een zin, maar in slechts één handeling. Dat heb ik geleerd van het zenboeddhisme." En wat is toch de ruimte van het hart, waar niet alleen partners, maar ook managers in het bedrijfsleven en hun medewerkers van profiteren? Een diepgaand en boeiend gesprek met de moderne, westerse filosoof Jan Bor - voor wie filosofie een door liefde, hartstocht en begeerte gedreven passie is - over fundamentele vragen, antwoorden en vooral concrete zaken. "Ik heb een absolute hekel aan gezweef."

"Al vroeg stelde ik mezelf de filosofische vraag 'Wie ben ik?'. Daar zit een paradox in, heb ik later ontdekt. Ik weet namelijk wie ik ben. Ik heet Jan Bor, ken mijn ouders en weet welke schoolopleiding ik heb gevolgd. Ik heb nooit getwijfeld aan mijn identiteit. Maar deze vraag gaat daaraan voorbij. Het gaat om, noem het maar mijn diepere ik. Daar kan ik nooit bijkomen, zeg ik nu achteraf. Die kan ik niet objectiveren en vastleggen, omdat er niets vast te leggen is." Even later zegt hij: "Ik zei net wel dat ik nooit twijfels heb gehad over mijn identiteit, maar er zat wel iets. Dat de vraag wie ik ben veel dieper gaat, heeft ook te maken met de ervaring dat mijn eeneiige tweelingbroer bijna doodging: 'Straks is hij er niet meer'. 'The great matter of life and death'. Dat was het punt én de aanleiding om me te verdiepen in het zenboeddhisme." Na zijn afstuderen in 1975 - en op weg naar Japan een met geestrijk vocht gelardeerde danservaring met Russische schoonheden

'We hebben de kans authentiek te worden'

in Novosibirsk - vraagt Jan Bor zich af of dit nu alles is. "De bijna-doodervaring van mijn broer was de belangrijkste aanleiding om op de Transsiberië Express te stappen, twee dagen op de Japanse Zee te varen, en in Japan bij de zenboeddhisten naar diepere antwoorden te zoeken. Maar ik was ook 30 jaar geworden. Een belangrijke overgang, omdat er dan een soort eindigheid in zicht komt."

"Ik heb gewoon op deur van een zentempel

geklopt: 'Kan ik hier zen leren?' Tegen de zin van een mevrouw van de Buddhist Society in Londen, mijn latere leraar, die vond dat ik dat net zo goed daar kon doen. Eigenwijs zoals ik ben wilde ik, van binnenuit, de authentieke zen leren kennen. Het is een belangrijke, maar eenzame periode geweest. Een half jaar lang afzien en leren omgaan met stilte. Niet om een vredig en verstillend mens te worden, maar om te ontdekken hoe onrustig en voortgedreven je eigenlijk bent. Het was maar het begin. Ik maakte er kennis met het Chinese karakter voor natu r,

TEKST: JACQUES GELUK
FOTOGRAFIE: © WALTER KALLENBACH

dat ook vanzelf betekent en slaat op spontaniteit: iets oorspronkelijks dat, zonder erover na te denken, naar buiten komt." Jan Bor voelt zich primair een westerse filosoof die zichzelf fundamentele vragen stelt. "Dat is wat filosofie is. Ik wil daarbij niet te veel in de boeddhistische hoek worden geduwd. Op een gegeven moment beseften westerse filosofen dat er in andere gebieden met grote tradities, zoals India en China, veel te halen was en dat de eigen traditie niet alle vragen adequaat kon oplossen. Het beeld van één god is in een beperkte regio, het gebied

rond de Middellandse Zee, ontstaan en nog steeds denken veel mensen uit bijgeloof dat Jeruzalem het centrum van de wereld is. Helaas wordt politiek voortgedreven door irrationaliteit. In India zijn er vele goden en dat is veel relaxter. De hindoes hebben echter ook het diepe besef dat er iets van een groter zelf is waarvan we allemaal deel uitmaken. Dat gaat veel dieper dan het aanbidden van een god. Ook doordat ik door het lezen van Hegel, Kant en Heidegger niet uit mijn vraag kwam, heb ik me op die andere tradities georiënteerd. Niet om zenboeddhist te worden, maar om dieper op een van de meest fundamentele vragen - 'Wie ben ik?' - in te gaan. Ik had het gevoel dat ik die stap moest maken om iets van een antwoord te vinden."

Laten vallen

"Het antwoord is niet een zin, een uitspraak of een theorie, maar een handeling: alles waaraan je vasthoudt laten vallen. En het besef dat er geen letterlijk antwoord is. Om een beeldspraak te gebruiken: het antwoord ligt in een diepe afgrond, die bedreigend is en tegelijk de sleutel naar wezenlijke vrijheid, het oningevuld zijn. Het gaat erom een weg te vinden om zonder uit te glijden de bodem te bereiken. Meditatie geeft de ruimte die uitdaging aan te gaan, maar ook anderen daarin toe te laten.

Met andere woorden: we moeten eerste de diepte in, zonder ons te isoleren in onze door Descartes bedachte, maar niet bestaande binnenkamer. Ruimte voor elkaar en dan bedoel ik het toelaten van de ruimte van het hart, die aan onze gedachten vooraf gaat. Ontvankelijk zijn, open staan. Dat heb ik van zen, met zijn brede tradities, boeddhisme en niet te vergeten taoïsme geleerd. Mijn goede leraar, die ik na tien jaar gelukkig kon loslaten, en mijn bijzondere vriend Ton Lathouwers, hebben me daarbij aan de hand genomen." De ruimte van het hart toelaten betekent volgens Jan Bor ook het delen van inzichten en ervaringen, als filosoof en filosofisch pedagoog. "Van mijn strenge zenmeester mocht ik er niet over schrijven. Dat was een goed advies. Veel mensen schrijven over zen of boeddhisme, terwijl ze er net een jaar mee bezig zijn. Zij projecteren alleen hun eigen vooroordelen en illusies. Ton heeft me uitgenodigd er wél

'Een goede manager luistert met zijn hart'

over te schrijven. Op het juiste moment, ik was er al jaren mee bezig. Nu denk ik er zelfs over de twee boeken die ik vroeger, zonder noten, heb geschreven voor mezelf alsnog uit te geven. Die zijn heel oorspronkelijk." Even later: "Veel schrijvers schrijven elkaar na. Misschien heb ik het straks helemaal niet meer over zen, want het is niet de bedoeling er een houvast, kerk of geloof van te maken."

"De Boeddha heeft namelijk gezegd: je bent je eigen toevluchtsoord. Dat is zijn grootste en allersterkste gedachte. Die vind je niet in het christendom. Je moet het zelf doen. Dat is een paradox, want je moet jezelf overgeven. Pas in het loslaten kun je opbloeien. Je kunt zeggen dat het leven letterlijk geen zin heeft. Als het ergens om gaat, en dat is ook weer een paradox, is dat het openbloeien van het hart." In zijn lezingen wijst Bor erop dat wij de kans hebben authentiek te worden. "Dat is de westerse manier om het te zeggen."

En dat heeft ook met leiderschap te maken. Tegenwoordig willen we alles beheersen. Ik wijs juist op iets dat niet te beheersen is, dat uit een diepte voortkomt en tegelijk heel concreet is. In het bedrijfsleven is het belangrijk dat mensen hun creativiteit ontwikkelen. In een organisatie moeten harten elkaar weerspiegelen, wat betekent dat het belangrijk is voor elkaar open te staan en verbindingen te leggen. Het woord managen betekent beheersen, maar een goede manager is ontvankelijk en luistert met zijn of haar hart naar de mensen die hij of zij managet. Ruimte bieden, in plaats van een wil opleggen. Daardoor ontstaat een verbondenheid die leidt tot nieuwe ideeën en innovaties waarvan iedereen profiteert. Dat geldt ook voor persoonlijke relaties."

'Een (nieuwe) geschiedenis van de filosofie'

De geschiedenis van de filosofie zou in Griekenland zijn begonnen en zich geleidelijk in de richting van Europa hebben ontwikkeld. Veel filosofen beseffen niet dat tijdens de middeleeuwen het Grieks-Romeinse, joodse, islamitische en christelijke denken door elkaar heen liepen en daarna pas gescheiden zijn. "Ze realiseren zich ook niet dat de filosofie tenminste op drie plaatsen is ontstaan, naast Griekenland ook in China en India, en dat een paar stromen in die denkrichtingen nu weer gaan samenvloeien. Daar is het de tijd voor, omdat alle culturen nu wijd openstaan. Een aantal collega's staat echter stil, is bezig met teksten van vijftig jaar geleden en negeert de niet-westerse teksten", aldus Bor, die hun eurocentrische vooroordeel in zijn boek 'Een (nieuwe) geschiedenis van de filosofie' corrigeert. Hij plaatst de geschiedenis van de westerse filosofie in het bredere verband van de Aziatische filosofie. De nadruk ligt evenwel op de eigen traditie, die uitmondt in een open dialoog met niet-westerse vormen van denken. De filosofie van Jan Bor slaat kennelijk aan. Zijn jongste werk is eind november uitgebracht en nu al in vierde druk verschenen. 🎓

ISBN: 9789035127449

ISBN: 9789035135888

Dr. Jan Bor is filosoof en schrijver. Hij studeerde sociale wetenschappen en filosofie aan de Universiteit van Amsterdam (UvA) en promoveerde in 1990 aan de Universiteit Leiden op een studie over Henri Bergson. Bor was docent aan de Academia Vitae in Deventer. In de jaren negentig maakte hij met filmmaker Alexander Oey documentaires voor de Boeddhistische Omroep Stichting over het zenboeddhisme en zijn reizen naar onder meer Japan en Engeland. Hij schreef (alleen of met anderen) vele boeken over de geschiedenis van de filosofie, waaronder '25 Eeuwen filosofie', '25 Eeuwen oosterse filosofie', 'Op de grens van het denken. De filosofie van het onzegbare', 'Filosofie in een notendop', 'De moed van het onmogelijke'. Kierkegaard en zen'. Zijn laatste boek 'Een (nieuwe) geschiedenis van de filosofie'

janbor@speakersacademy.eu